

ВЗАЄМОДІЯ В МЕЖАХ НАУКОВО-ОСВІТНЬОГО КОМПЛЕКСУ ЯК ОСНОВА ЗБІЛЬШЕННЯ ПОПИТУ АБІТУРІЄНТІВ НА ОСВІТНІ ПОСЛУГИ

У статті визначено причини виникнення ризику зниження попиту абітурієнтів на освітні послуги, досліджено впровадження безперервної багатоступеневої освіти в Україні, обґрунтовано необхідність створення науково-освітнього комплексу як елементу реалізації безперервної ступеневої освіти, побудовано структуру напрямів взаємодії в системі науково-освітнього комплексу ВНЗ з навчальними закладами різних рівнів акредитації, показано можливість продовження навчання через систему ступеневої підготовки в рамках Науково-освітнього комплексу КПУ.

Ключові слова: освітня діяльність, ВНЗ, структура, освітній комплекс, ризику, безперервна освіта, навчання студентів, освітня послуга, освітньо-кваліфікаційний рівень.

I. Вступ

Вища освіта посідає особливе місце серед інших видів економічної діяльності України. Діяльність вищих навчальних закладів (ВНЗ) визначається, з одного боку, попитом абітурієнтів на освітні послуги (ОП), а з іншого – конкуренцією з іншими закладами освіти.

За умови збереження зростання пропозиції та зменшення попиту абітурієнтів на ОП багато ВНЗ ризикують не витримати конкуренції з іншими, втратити деякі спеціальності або навіть припинити своє подальше існування, тобто стикаються в своїй діяльності з ризиком втрати попиту абітурієнтів на ОП. За таких умов перед кожним ВНЗ постає проблема розробки такої стратегії управління, яка б дала змогу мінімізувати негативний вплив зазначеного виду ризику на діяльність ВНЗ, що можливо шляхом удосконалення планування діяльності ВНЗ щодо прийому абітурієнтів.

Питання економічного управління ВНЗ висвітлено в наукових працях таких дослідників, як Т. Боголіб, О. Яришко, Т. Огаренко, С. Салига; сутності економічного ризику, його оцінюванню та класифікації присвячена низка праць українських і зарубіжних науковців, зокрема, В. Вітлінського, І. Волошина, О. Камінського, Є. Соложенцева та ін. Але безпосередньо ризикам у сфері освітньої діяльності не приділено достатньої уваги.

Ми розглянемо ризик зниження попиту абітурієнтів на освітні послуги ВНЗ, який

належить до специфічних внутрішніх ризиків ВНЗ та впливає на основний показник діяльності – контингент. Наслідки зазначеного виду ризику позначаються на всіх сферах діяльності ВНЗ, перш за все, на фінансовому стані. Збільшення кількості абітурієнтів ВНЗ приведе до збільшення доходів закладу, підвищення навантаження для викладачів та забезпечить навчальний заклад стійкими позиціями на ринку ОП.

II. Постановка завдання:

- визначити причини зниження попиту абітурієнтів на освітні послуги;
- дослідити ситуацію щодо впровадження безперервної багатопротиповної освіти в Україні;
- обґрунтувати доцільність створення науково-освітнього комплексу як системи реалізації безперервної ступеневої освіти;
- побудувати структуру напрямів взаємодії в системі науково-освітнього комплексу.

III. Результати

Діяльність ВНЗ пов'язана з ризиками різних видів. Нами в попередніх статтях [3; 4] визначено структуру діяльності ВНЗ та структуру ризиків ВНЗ у вигляді бінарних дерев, побудованих за принципом гармонійності. Згідно з механізмами управління ризиками найбільш ефективним є метод розгляду та аналізу кожної кінцевої вершини бінарного дерева ризиків ВНЗ.

Контингент ВНЗ – це загальна кількість студентів ВНЗ, які на певний момент отримують у ньому ОП. Тобто без студентів-споживачів ОП існування ВНЗ не має сенсу.

Студенти – наявні та майбутні – є обов'язковою умовою діяльності ВНЗ, основним замовником та споживачем ОП. Звідси й впливає ризик втрати контингенту ВНЗ, особливо в умовах складної демографічної ситуації в країні.

Основними та єдиними споживачами ОП є студенти ВНЗ. Абітурієнти – це майбутні студенти, тобто ті, хто формує розглянутий вище контингент. Останнім часом проблема нестачі абітурієнтів є однією з найважливіших проблем ВНЗ, причини якої можуть бути різними:

- демографічна ситуація в країні. Особливо ця проблема відчутна для всіх закладів вищої та спеціальної освіти з 2008 р., коли різко зменшилась кількість абітурієнтів, тобто дітей, які народились у кризові 1990 рр. Народжуваність, починаючи з 1990 р., зменшувалась, тому ВНЗ найбільше з-поміж інших сфер послуг залежать від цього впливу;
- політика з боку держави;
- фінансова неспроможність населення в отриманні дорогих ОП;
- більш жорсткі умови вступу до ВНЗ (система ЗНО якості) тощо.

Перелічені вище чинники скоротили кількість абітурієнтів до мінімуму й примушують ВНЗ посилювати конкурентну боротьбу за кожного абітурієнта.

Наслідки зазначеного виду ризику починаються на всіх напрямках діяльності ВНЗ, перш за все, на фінансовому стані.

На нашу думку, одним із засобів зниження цього виду ризиків, а як наслідок, збільшення попиту студентів на ОП, є двостороння взаємовигідна взаємодія з навчальними закладами різних типів та рівнів підготовки, контингент яких у подальшому може стати контингентом ВНЗ. В умовах системи безперервної багатoproфільної освіти така взаємодія цілком можлива.

Сучасний стан освіти висуває ряд кардинальних, життєвоважливих і актуальних для навчальних закладів напрямів діяльності, таких як створення передумов для стабільного функціонування навчального закладу, зміцнення позицій навчального закладу, відповідального за відтворення національного інтелектуального потенціалу в умовах безперервної освіти.

Реальне впровадження в практику умов безперервної освіти передбачає готовність громадян до здобуття освіти будь-яких рівнів, досягнення якісно нового рівня у вивченні базових навчальних дисциплін, створення умов для задоволення освітніх і професійних потреб та можливостей їхнього вдосконалення шляхом перепідготовки й підвищення кваліфікації [1].

Заклад освіти є головною ланкою системи відтворення суспільного інтелекту, підготовки й перепідготовки кадрів, одержання та поширення нових знань. Залежно від ставлення

до суспільної трансформації, навчальний заклад необхідно розглядати як суб'єкт суспільства, держави й економіки, конкретної галузі та регіону, як складну інтелектуальну систему управління, як центр зосередження колективів і окремих особистостей.

В умовах ринкової економіки навчальний заклад з бюджетної науково-освітньої організації поступово перетворюється на навчально-науковий виробничий і підприємницький комплекс, що здійснює взаємодію з ринково-підприємницькими структурами.

Сучасна безперервна освіта має діяти як єдиний комплекс на основі субординації всіх ланок освіти, взаємозв'язку та координації її установ, що постійно розвивається й надає кожній людині можливість підключитися до освітнього процесу на будь-якому етапі її життя. Це забезпечується, насамперед, послідовністю всіх структурних елементів системи на основі затверджених єдиних освітніх стандартів, взаємним доповненням різних форм навчання. Новий підхід орієнтовано на перспективи розвитку суспільства й виробництва, зближення та взаємопроникнення сфери освіти й сфери професійної діяльності та розглядається як найважливіший фактор й умова розвитку цієї діяльності, підвищення освіченості кожної людини, розвиток її здібностей і задатків, її повноцінної реалізації [2].

Найбільш доцільним при реалізації ідеї безперервної освіти є створення на базі ВНЗ науково-освітнього комплексу, який би реалізовував ідею безперервної багатoproфільної та багатоступеневої освіти.

Розглядаючи безперервну освіту як процес, фахівці акцентують увагу на такій її характерній особливості, як наступність змісту освітньої діяльності.

З позицій навчальних закладів безперервна освіта тлумачиться як наявність мережі освітніх установ, їх взаємодія, що створює освітній простір, здатний задовольнити потреби суспільства й окремого індивіда [5].

Тобто освітній комплекс дає можливість здобуття освіти на різних рівнях підготовки та здійснює єдиний методологічний підхід до розробки моделі спеціаліста. Крім того, освітній комплекс має можливість для забезпечення комплексного підходу до розвитку здібностей кожного окремого споживача ОП.

Освітній комплекс – це така система освіти, яка включає сукупність взаємопов'язаних основних і допоміжних елементів, що сприяють досягненню соціальних та економічних цілей, які дають змогу задовольнити потреби споживача ОП у певних знаннях і навичках.

З наведеного вище видно, що основною характеристикою освітнього комплексу є децентралізована система управління процесами навчання. Освітні комплекси формуються шляхом об'єднання низки навчальних закладів під егідою одного головного,

який володіє необхідною для цього базою. Головний навчальний заклад здійснює ряд функцій з управління взаємодією між навчальними закладами структури.

З практичної точки зору, створення та успішне функціонування освітніх комплексів набуває актуальності в Україні й за її межами. Наведемо приклади створення комплексів на базі навчальних закладів різних освітніх рівнів в Україні та Росії:

- Інтегрований комплекс на базі Харківського гуманітарного університету “Народна українська академія”;
- Навчально-науковий комплекс “Школа – коледж – університет м. Южне” на базі Одеського державного університету ім. І. Мечнікова;
- Навчально-методичний комплекс “Коледж – ВНЗ” на базі Псковського державного педагогічного інституту;
- Навчально-педагогічний комплекс на базі Александрівськ-Сахалінського педагогічного училища – Південносахалінського педагогічного інституту;
- Навчально-науковий комплекс НТУУ “Київський політехнічний інститут” тощо.

Зрозуміло, що навчальні заклади взаємодіючи в межах освітнього комплексу, дають головному навчальному закладу ряд конкурентних переваг у певному освітньому просторі. Формування освітнього комплексу передбачає ефективне управління потоками ресурсів на рівні взаємодії між навчальними закладами комплексу.

Розглянемо більш докладно Науково-освітній комплекс Класичного приватного університету, який було створено у вересні 1998 р. відповідно до наказу Міністерства освіти України від 03.09.1998 р. № 325 як

Навчально-науковий комплекс “ЗІДМУ – ЗТК”. Засновниками комплексу виступили два навчальні заклади: Запорізький інститут державного та муніципального управління та Запорізький торговий коледж.

Навчально-науковий комплекс – регіональний науково-освітній комплекс (НОК) активного навчання та особистісного постійного вдосконалення світогляду ефективно діє в напрямі координації спільної діяльності його засновників та учасників щодо раннього профілювання учнів старшої школи й упровадження ступеневої підготовки фахівців за наскрізними навчальними планами та програмами з використанням сучасних науково обґрунтованих методів активного здобуття знань, розвитку творчих здібностей осіб, які навчаються, їх фізичного й духовного вдосконалення, прищеплення їм прагнення до постійного оновлення знань, розширення світогляду протягом усього життя, розв’язання спільних завдань зі створенням умов для ефективного використання наявного науково-педагогічного потенціалу та матеріально-технічної бази. Це основна мета навчально-наукового комплексу, його місія.

До складу комплексу на сьогодні входять 179 навчальних та наукових закладів Запорізької й інших областей України, серед його учасників 4 наукові заклади та 175 навчальних, а саме: 12 університетів, інститутів і наукових центрів, 20 технікумів та коледжів, 137 загальноосвітніх навчальних закладів і 6 навчальних закладів системи професійно-технічної освіти (рис. 1).

Розглянемо більш детально напрями взаємодії між навчальними закладами в структурі НОК (рис. 2).

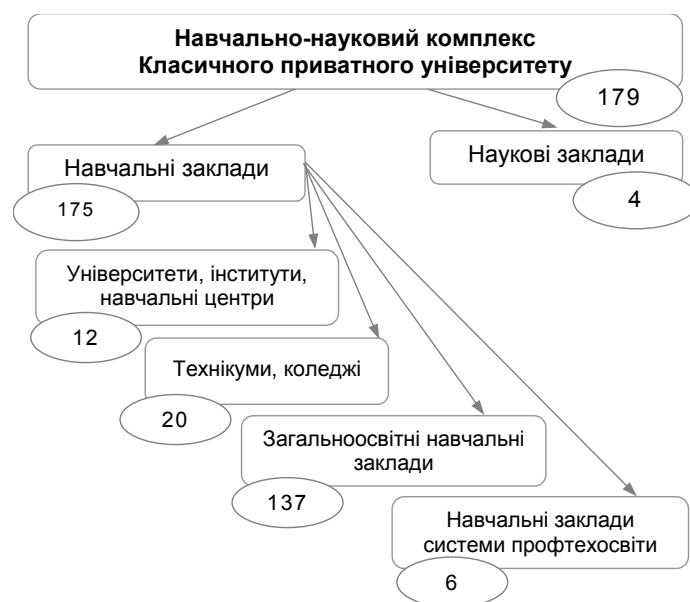

Рис. 1. Структура Науково-освітнього комплексу Класичного приватного університету

Напрями взаємодії між навчальними закладами в системі НОК

Рис. 2. Напрями взаємодії між навчальними закладами в системі НОК

Як видно з рис. 2, робота у межах НОК проводиться системно та залежно від освітнього рівня закладів – членів НОК. По-перше, у напрямі продовження навчання за

своїм напрямом підготовки/спеціальністю для отримання наступного освітньо-кваліфікаційного рівня, як схематично зображено на рис. 3.

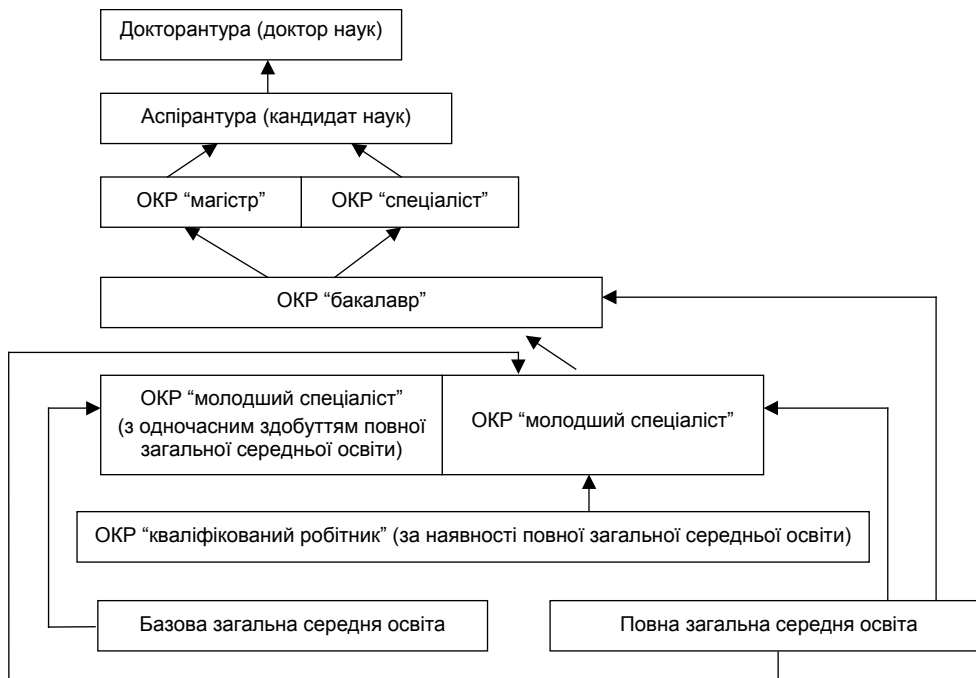

Рис. 3. Можливості продовження навчання в межах НОК КПУ

Рисунок 3 чітко ілюструє ідею ступеневої освіти. Незалежно від освітньо-кваліфікаційного рівня, споживач освітніх послуг може вступити на потрібний саме йому рівень та продовжувати підвищувати свою кваліфікацію, що дасть змогу ВНЗ планувати контингент студентів, а споживачу – зрозуміти та чітко перспективи на майбутнє. Споживач ОП може продовжити навчання як після закінчення школи (9 або 11 класів), так і після здобуття наступних ОКР. Тут уже вступає в силу взаємодія між навчальними закладами різних рівнів підготовки. Наприклад, до університету вступає випусник Василівського державного аграрного технікуму за спеціальністю “Правознавство” та має намір підвищити свій ОКР, не змінюючи напряму підготовки. У результаті інтеграції навчальних планів між закладами системи комплексу з мінімальною академічною різницею (безкоштовною) випусник має змогу одразу вступити на третій курс Класичного приватного університету та продовжувати навчання до потрібного йому ОКР зі знижкою в оплаті (як випусник навчального закладу системи НОК). Так само можуть продовжувати навчання за скороченим терміном випусники професійно-технічних училищ, які входять до НОК, шляхом вступу на старші курси Коледжу КПУ відповідно до своєї професії. Для споживачів ОП, які вже мають диплом спеціаліста, є актуальним вступ на ОКР “спеціаліст” (перепідготовки) або “магістр” за власним напрямом підготовки або на спеціфичній категорії магістратури.

По-друге, у напрямі передбачено проведення спільної науково-дослідницької роботи, що передбачає участь у семінарах, конференціях, круглих столах, публікації наукових статей на пільгових або безкоштовних умовах; спільну розробку наукових тем залежно від кола наукових інтересів, допомогу в підготовці учнів ЗОНЗ до участі у наукових проектах МАН.

По-третє, проведення профорієнтаційної/просвітницької роботи у навчальних закладах, головною метою якої є роз’яснення учням/студентам їх подальших перспектив у навчанні, їх прав як спеціалістів певного ОКР, допомога з визначенням переваг у майбутній професії, ознайомлення з можливостями продовження навчання до наступного ОКР у межах ступеневої підготовки НОК КПУ (рис. 3). У зв’язку з переходом на електронні носії інформації, якими більш зручно користуватись сучасній молоді, Класичний приватний університет у 2012 р. розпочав роботу зі створення електронного середовища “Школа сучасних знань” для учнів старших класів, що відкриває додаткові можливості:

- розширення та поглиблення знань зі шкільних дисциплін;
- отримання інформації, яка допоможе у визначенні майбутнього напрямку підго-

товки та професійних навичок (тести, поради, консультації експертів);

- додаткова інформація для обдарованих школярів з приводу наукових робіт МАН, всеукраїнських конкурсів та олімпіад.

По-четверте, одним з основних напрямів роботи Науково-освітнього комплексу КПУ є взаємодія з керівниками та викладачами навчальних закладів – членів НОК:

- проведення спільної науково-дослідницької роботи;
- участь у наукових конференціях та науково-методичних семінарах;
- спільні науково-методичні розробки (програми, посібники тощо);
- участь у регіональній програмі “Школа сучасних знань”;
- підвищення кваліфікації (курсова підготовка, отримання другої вищої освіти, стажування, магістратура, аспірантура).

Прикладом можуть стати спеціальності “Педагогіка вищої школи” та “Управління навчальним закладом”, що користуються значною популярністю серед викладачів та керівників освітньої сфери, в якій і знаходиться науково-освітній комплекс. Для цієї категорії споживачів із закладів-членів НОК також надається значна знижка в оплаті за навчання, що робить співробітництво в рамках НОК ще більш взаємовигідним.

По-п’яте, з економічного погляду, всі учасники НОК отримують фінансову вигоду. Для цього запроваджена гнучка система пільг для випусників і співробітників навчальних закладів – членів НОК.

Для осіб, які вступають на перший курс:

- випусникам навчальних закладів НОК надається перевага при зарахуванні за конкурсом сертифікатів Українського центру оцінювання якості освіти;
- надаються знижки в оплаті за навчання розміром від 10% до 35% від вартості навчання.

Для випусників коледжів, технікумів:

- ліквідація академічної різниці в навчальних планах проводиться за рахунок університету;
- зарахування відбувається з наданням пільг в оплаті за навчання розміром від 10% до 50% від вартості навчання.

Стан Науково-освітнього комплексу загалом та динаміка його розвитку свідчать про зміцнення позицій Класичного приватного університету в освітньому просторі нашого регіону й України, розширення зв’язків з іншими навчальними закладами, реалізацію на практиці безперервної ступеневої підготовки.

Розглянемо внесок Науково-освітнього комплексу Класичного приватного університету в загальний прийом абітурієнтів до університету в динаміці, починаючи з першого року існування комплексу (рис. 4, 5).

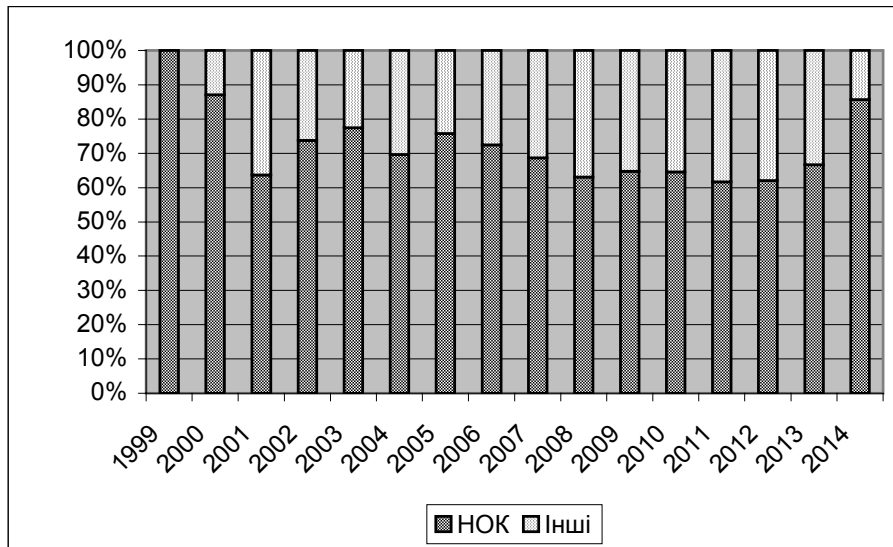

Рис. 4. Внесок НОК у динаміку прийому на старші курси Класичного приватного університету

З гістограми видно, що випускники навчальних закладів – членів Науково-освітнього комплексу значно перевищують 50% від загального набору студентів, які планують продовжити навчання за обраним напрямом підготовки до наступного освітньо-кваліфікаційного

рівня. Дані підтверджують успішну взаємодію комплексу з технікумами/коледжами в напрямі продовження навчання їх випускників у Класичному приватному університеті, підвищує приток абітурієнтів на старші курси, тобто збільшує попит абітурієнтів на ОП КПУ.

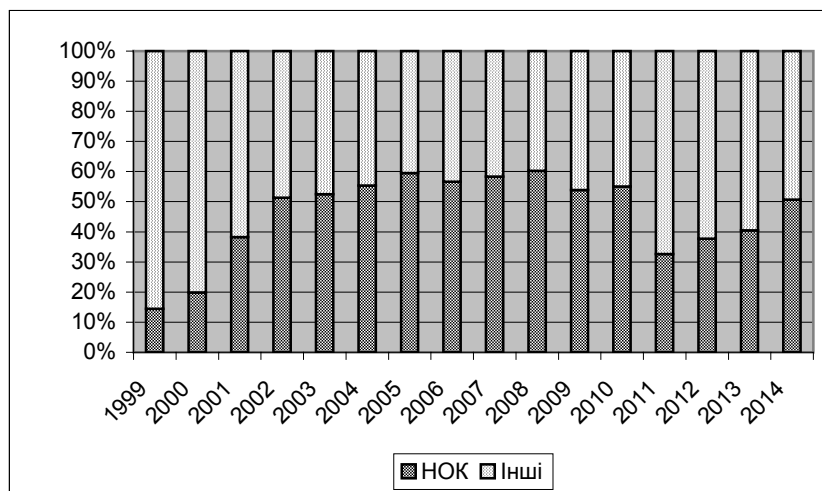

Рис. 5. Внесок НОК у динаміку прийому на перший курс Класичного приватного університету

З рис. 5 також можна зробити висновок, що значний процент випускників навчальних закладів НОК (шкіл) вступають для продовження навчання у Класичний приватний університет, чому сприяє системна робота, описана вище. Запропонована система взаємодії між навчальними закладами комплексу дає змогу збільшити попит абітурієнтів на ОП ВНЗ та суттєво знизити ризики в діяльності закладу.

IV. Висновки

Отже, основна мета НОК – взаємовигідна співпраця з усіма навчальними закладами структури для забезпечення притоку абітурієнтів на різні навчальні рівні: від “молодшого спеціаліста” до “магістра”, “спеціаліста”, перепідготовки. Таким чином, го-

ловний навчальний заклад має змогу управляти та збільшувати приток студентів до ВНЗ, спираючись на кількісні і якісні показники майбутнього студента, а отримувач ОП (майбутній студент), перебуваючи на своїй сходинці ОКР: 1) підвищує свої професійні здібності шляхом участі в наукових та інших заходах КПУ та ставить перед собою завдання, які допомагають йому визначитись з майбутньою професією; 2) отримує пільги в оплаті за навчання, що дає змогу споживачу ОП економити кошти.

Взаємодія навчальних закладів у системі НОК КПУ є важливою для її засновників та учасників, на практиці демонструє ідею реалізації безперервної ступеневої освіти в

Україні; ілюструє, що створення університетських комплексів дає змогу уникнути та суттєво знизити ризик зменшення попиту абітурієнтів на ОП окремого ВНЗ.

Список використаної літератури

1. Дзвінчук Д. І. До стратегії організації безперервної освіти в Україні / Д. І. Дзвінчук // Прикарпатський вісник НТШ. Думка. – 2012. – № 3 (7). – С. 74–85.
2. Жорняк Т. С. Стратегічне моделювання управління безперервною освітою / Т. С. Жорняк // Нові технології навчання (спец. випуск). – Київ, 2009. – С. 89–93.
3. Єлесіна А. А. Аналіз структури діяльності вищого навчального закладу на основі принципу гармонійності / А. А. Єлесіна // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2011. – № 4. – С. 232–235.
4. Єлесіна А. А. Аналіз структури ризиків вищого навчального закладу / А. А. Єлесіна // Наукові записки. Серія: "Економіка": зб. наук. пр. – Острог: НУ "Острозька академія", 2011. – Вип. 4. – С. 142–150.
5. Похресник А. К. Стратегічна роль цілісного освітньо-наукового комплексу / А. К. Похресник // Вища освіта України: теоретичний та науково-методичний часопис. – 2011. – № 4. – С. 30–35.

Стаття надійшла до редакції 20.10.2014.

Зинченко А. А., Тягушева Е. Г. Взаимодействие в рамках научно-образовательного комплекса как основа увеличения спроса на образовательные услуги

В статье определены причины возникновения риска снижения спроса абитуриентов на образовательные услуги, исследовано внедрение непрерывного многопрофильного образования в Украине, обусловлена необходимость создания Научно-образовательного комплекса как элемента реализации непрерывного ступенчатого образования, построена структура направлений взаимодействия в системе научно-образовательного комплекса вуза с учебными заведениями разных уровней аккредитации, показаны возможности продолжения обучения через систему ступенчатой подготовки в рамках Научно-образовательного комплекса КПУ.

Ключевые слова: образовательная деятельность, вуз, структура, образовательный комплекс, риски, непрерывное образование, обучение студентов, образовательная услуга, учебно-квалификационный уровень.

Zinchenko A., Tyagusheva E. Interaction within the Scientific and Educational Complex as a Basis for Increasing Demand of Students' for Educational Services

The article deals with the loss of students' demand for educational services in university. With the increase in supply and decrease in demand for educational services among students, many universities run the risk of not withstanding the competition with others, to lose some specialities, or even to stop its further existence, they face in their work with the risk of losing the students' demand for educational services. Under such conditions every university faces the problem of developing a management strategy that would allow to minimize the negative impact of this type of risk in the activities of the university.

The article outlines the causes of the risk of the lower demand for educational services among students, the implementation of continuous multistage education in Ukraine is investigated; the necessity of creation of scientific and educational complex, as part of the implementation of continuous education, the structure of interaction in the system of scientific and educational complex of university with schools of the different levels of accreditation is built, the opportunities of the continuing education are shown through speed training within the scientific and educational complex of CPU, the experience through scientific and educational complex in Classic Private University in dynamics and percentage to the total number of applicants during 15 years of complex existence is shown. The system of interaction between institutions of complex that allows students to increase demand for LE universities and significantly to reduce the risks in the work of the institution is proposed in the article.

Key words: educational activities, university, structure, educational complex, the risks, continuing education, students learning, educational services, educational qualification level.